מט: שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל. וא"ת והא הוי ר"מ מיומי דלא להתענות בהון במגילת תענית וי"ל דה"פ אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל פת שמיצנו בברכת המזון אבל ביום טוב צריך לאכול פת ותימה דאמרינן בסוכה (פ"ב דף מז.) אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל חוץ מלילה הראשונה דליף ט"ו ט"ו ממג המלות וי"ל דה"פ שאינו צריך לאכול בסוכה אם לא ירצה אבל בשביל יו"ט צריך לאכול וא"ת מנ"מ אם צריך לאכול בשביל יו"ט או בשביל סוכות [1] ומיהו אומר רבינו יהודה דנפקא מינה כגון שיכלו גשמים ואכלו חוץ לסוכה דהשתא אם לכבוד יו"ט שפיר אבל אם בשביל סוכה ביו"ט ראשון צריך לחזור ולאכול בסוכה לאחר שיפסקו הגשמים דילפינן ט"ו ט"ו ממג המלות אבל בשאר ימים אינו צריך והא דאמרינן בפרק אלו דברים (פסחים ד' קח:) מר בריה דרבינא הוה יתיב בתענית כולה שתא משמע שהיה מתענה ביום טוב מפרש ר"י דבתענית חלום קאמר אבל בשאר תעניות אסור וקעודה שלישית של שבת היה מסופק ר"י דשמא אי בעי לא אכיל אלא מיני תרגימא דדפי' ר"מ כדאמרי' בפעודת סוכה ומיהו בכתובות פרק אע"פ (דף סד:) חשיב גבי משרה אשתו על ידי שלש שלש סעודות משל שבת א"כ משמע דכולן שוות ועוד כיון דילפינן [2] ממן אלמא דשוות הן ומיהו אם אכל סעודה רביעית ושכח של שבת לא הדר לישב דודאי אי בעי לא אכיל הן סעודה רביעית כלל: [3] **עד** כמה מזמנין וכו'. ה"ה ברכת המזון בלא זימון אלא רצותא דשמעינן דאפילו על כזית מזמנין: **אם עבר צופים.** פירש"י בפסחים (פ"ג ד' מט.) מקום שאמו לופים וכ"כ דא"כ ה"ל למימר וכמדתו לכל רוח כדקאמר התם [גנ:] גבי מודיעים ולפניס [4] אלא י"ל שאינו מקום ולופים [5] הוי לשון רמיה וה"פ אם הרחיק מירושלים כ"כ שאינו יכול לראות ירושלים שורפו במקומו: **רבי** מאיר סבר ואכלת זו אכילה ואכילה בכזית. ואומר הר"י דהני קראי אסמכתא בעלמא נינהו דמדאוריי"תא בעינן שביעה גמורה כדאמר פרק מי שמתו (ד' כ:) וכי לא אשא פנים לישראל וכו' וכן אמרינן התם בן מנכך לאביו ומוקים לה בממלן דאכיל שיעורא דרבנן ופירש"י הייט כזית או כביצה ועוד אי כזית או כביצה הוי דאוריי"תא אחה שיעור דרבנן. וקי"ל בכזית דלפי מה שמתליף רבי יוחנן קאמר רבי יהודה בכזית וכ' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה וגם לאביי דלא מתליף ור"מ אית ליה עד כזית גרגה דהלכה כר"מ בכזית אף על גב דבעלמא [6] ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה בהא הלכה כר"מ דהא קים ליה ר' יוחנן בשיטתו לעיל [7] דאינו מוליח רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית מליח וכן לעיל [8] גבי שאכל כזית מליח וכן פסק בה"ג ור"ת ושאלתות [9] ולענין מיגה אומר ר"י דיש להאמיר ולנרך עליו אפילו בפחות ממלא לוגמיו אף על גב דלענין יום הכפורים ליתא לא יליפין מינה לענין ברכה תדע דלענין ברכת המזון ולענין יום הכפורים עד דהוי דוקא [10] בכוותא: **נברך** אלהינו גרסינן ולא גרסינן נברך לאלהינו בלא"ל דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למ"ד כמו שיהו לה' הודו לה' גדלו לה' אבל גבי ברכה לא מצינו זה הלשון וכן מפורש בסדר רב עמרם: **אמר** ר"ע מה מצינו בבית הכנסת אחד עשרה וכו'. משמע דרבי יוסי הגלילי מודה בבית הכנסת מדקאמר מה מצינו וכו' כלומר שאמה מודה לי ומאי שנא דפליגי בברכת המזון ומודו בבית הכנסת ויש לומר דודאי לא חלקו בין עשרה למאה בתפלה דאלו בכנסיות ואלו יוצאים ולאו אתעמיה דש"ל אבל בברכת המזון שהן קבועים ומעורבין שם יחד אין לטעות בזה שאין יוצאין עד לאחר ברכת המזון: **לעולם** אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ופריך בירושלמי מן הקורא כמורה ומן המזן שאומר ברכו ומפרש כיון שאומר המבורך אין זה מוציא עצמו מן הכלל:

תנן בשלשה והוא אומר ברכו. ס"ד השתא דברכו עדיף משום דברכו היינו צוי לברך את השם אבל נברך אינו אלא נעילת רשות: אלא

והדר לרישא. לתחלת ברכת המזון כדאמרינן (לעיל דף מט:) גבי תפלה עקר את רגליו חוזר לראש התם הוא דאיכא עקירת רגליים אבל הכא שיום הברכה הוא עקירת רגליים: **מי שיצא מירושלים.** לעיל מיירי ההולך לשמוע את פסחו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למלאכתו יחזור ויבער ואם לאו יבטל בלבו וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש ומפסל ביאיתו חוץ לחומה: **אם עבר צופים.** מקום שיכול לראות בהמ"ק: **לפני הכירה.** מקום בהר הבית שיש שם בית הדשן גדול שטופין פסולי הקדשים קליים כדאמרינן בזבחים בפרק טבול יום (דף קד:): **זה וזה.** חמץ ובשר קודש: **חזרתו כטומאתו** גרסינן. שיעור חזרתו כשיעור טומאתו מידי דחשיב לענין טומאה חשיב זה [11] לענין חזרה: **מתני' בשלשה והוא אומר ברכו.** דהא בלאו דידיה איכא זימון וכן כולם: **אחד עשרה ואחד עשרה רבוא.** כלומר הכל שוה מברשויים להזכיר את השם אין צריכין לשנות ובגמ' [12] פריך הא קתני פיפא במאה הוא אומר כו': **לפי רוב הקהל הם מברכים.** כמו שאמר שיש חילוק בין מאה לעשרה וכין מאה לאלף וכין אלף לרבוא והא דקתני אחד עשרה ואחד עשרה רבוא ר"ע היא דאמר מה מצינו בבית הכנסת משהגיעו לעשרה אין חילוק בין רבים בין מועטים אף כאן אין חילוק הכי מוקי לה בגמרא: **גמ' אל יוציא את עצמו.** אע"פ שבתרגמה הוא רשאי לומר לשלשה ברכו טוב לו שיאמר נברך ואל יוציא עצמו מכלל המברכים: **פגן בשלשה והוא אומר ברכו.** אלמא הכי עדיף כלומר רבים אתם ואפילו אינו עמכם: אף

אומר זה וזה בבביצה ורבי יהודה אומר [13] זה וזה בכזית אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה אביי אמר לעולם לא תיפוך הכא בקראי פליגי ר' מאיר סבר [14] ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה [15] בכזית ורבי יהודה סבר ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה התם בסברא פליגי ר' מאיר סבר חזרתו [16] כטומאתו [17] מה טומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה ור' יהודה סבר חזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית: **מתני'** כיצד מזמנין [18] בשלשה אומר נברך בשלשה והוא אומר ברכו נברך אלהינו בעשרה והוא אומר ברכו אחד עשרה ואחד עשרה רבוא במאה הוא אומר נברך ה' אלהינו במאה והוא אומר ברכו ובאלף הוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל באלף והוא אומר ברכו ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ברבוא והוא אומר ברכו כענין שהוא מברך כך עונים אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכים שנאמר [19] במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל אמר ר' עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובים ואחד מועטים אומר ברכו את ה' רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך: **גמ'** אמר שמואל [20] לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל תנן בשלשה והוא אומר ברכו אימא אף

יוחנן מוחלפת השיטה. כלומר חלף דברי ר' מאיר לר' יהודה ודברי ר' יהודה לר' מאיר כי תני' מדבריהם על דבריהם. אביי אמר לעולם לא תיפוך דהתם בסברא פליגי, ר"מ מקיש ליה לטומאה מה טומאה בכביצה אף חזרתו בכביצה, ר' יהודה אומר כנותר מה נותר איסורו בכזית דאכילה כתיב ביה, אף חזרתו, והכא בענין דימון בקראי פליגי, ר"מ סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ומצינו אכילה בכזית, ור' יהודה סבר (לא) בענין אכילה שיש בה שביעה ולא תהיה פחות מכביצה). **מתני'** כיצד מזמנין וכו'. פירוש בשלשה אומר נברך. בשלשה חתן מן המברך הוא אומר ברכו. והן ענין בריך שאכלנו משלו. וכן פירוש שאר ענין זו המשנה כולה. ואמר שמואל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל. אלא משלשה ומעלה יאמר נברך, ואקשינן עליה הא ברכו תנן, ומשנינן אימא אף ברכו, כלומר מארבעה ומעלה אומר נברך ואם אמר ברכו יצא.

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פ"ב מהלכות ברכות הל' יג סמג עשין ס טושי"ע א"ח סי' קפה סעיף ז וסי' תמה:
סד ב ג מיי' שם הל' יג טושי"ע א"ח סי' קפה סעי' ו:
סה ד ה מיי' פי"ט מהל' מעשה הקרבנות הלכה ח:
ו [מיי' פ"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ו והל' יב]:
סו ז ח מיי' פי"ב מהל' ברכות הל' ג ד סמג עשין ס טושי"ע א"ח סי' קנב סעיף ח:

תורה אור השלם

1. בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל:
תהלים סח כו

רב ניסים גאון

מי סבר חזרתו כטומאתו מה טומאתו בכביצה. עיקרה בתורת הכהנים יכול יטמא כל שהוא ת"ל אשר יאכל הא אינו מטמא אלא בכביצה ובגמרא דיומם הכפורים (דף מ) אמרינן חניא ר' אומר כל איסורין שבתורה בכזית חוץ מטומאת אוכלין בכביצה כו' מגלן א"ר אבהו אמר ר' אלעזר דאמר קרא מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול לאוכלו בבת אחת שיעורו חכמים שאין בית הבליעה יהר מביצת תרנגולת ולענין איסורין אמרי' (מנחה ה) ארץ זית שמן ארץ שרוב שיעוריה כזיתים ועיקרו בתורת כהנים אשר תאכל אין אכילה בפחות מכזית ובגמ' דפרק גיד הנשה (חולין דף צז) אמרי' ור' יהודה אכילה כתיבה בה ואכילה בכזית והתם נמי אמרי' (שם דף קב) אבר מן החי צריך בזית פ"ש אכילה כתיב ביה ואכילה בכזית וכמה רבות בתלמוד ומינה ולפינן לנוגע ולנושא ששיעורו חכמים בזית כדתניא בתורת כהנים [בפרשת אמור] והכי איתא בת"כ [שם בפ' שמיני] נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה את שאין לה טומאה אלא אכילה וכו' יכול נבלת בהמה מטמא בגדים בבית הבליעה מק"ו ח"ל כה בה אתה מטמא בבית הבליעה ואין אתה מטמא בנבלת בהמה בבית הבליעה א"כ למה נאמר האוכל ליתן שיעור מה האוכל בכזית אף הנוגע והנושא בכזית: בשלשה והוא אומר ברכו. אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל ואסיקנא דנברך עדיף למה נהגו העם בספר תורה לומר הקורא ברכו ואינו אומר נברך ופירוקה כי הקורא בס"ת כיון שהצריכוהו לומר המבורך לא יצא מן הכלל והרי בירך הוא תחלה קודם הצבור ובברכת המזון אם הוא אומר ברכו את שאכלנו משלו הרי הוציא את עצמו מן הכלל והכי אמרינן בתלמוד ארץ ישראל שמואל אמר אני איני מוציא את עצמי מן הכלל התיכון הרי הקורא בתורה אומר ברכו אמר ר' אבין מכיון דהוא אומר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל והוא פירוק יפה וחביב:

מסורת הש"ס

1) פסחים מט. תף פט:, 2) [יומא עב:], 3) [שם פא.], 4) [פסחים מב: פה. קמא.], 5) כפי"ל ליתא זה, 6) [לקמן נ.], 7) [ומי' הייט תוס' סוכה מ. ד"ה לי כבין], 8) [שבת קיז:], 9) שיך לתשבה לעיל מה. י) כש"ל מתרצים ולתוך. וכ"ה בתשבה, 10) [פירוקין מו:], 11) [מה.], 12) [לה:], 13) פ' יתרו קדש שיטת נב, 14) [וש"ש תוס' יומא עב. ד"ה ולא כיון כתריסה].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה רב אידי בר אבין לרב עמרם מאי שנא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אם עבר צופי' כו' הוי לשון ראיה. עי' לקמן סא ע"ב כרש"י ד"ה מן הצופיר: תוס' ד"ה ר"מ סבר כו' ולענין שהיה אומר ר"י דיש להחמיר ולברך. ק"ל היאך שייך להחמיר לברך הא בברכה פפיקא לקבל ת"ש:

מוסף רש"י

שהיה בידו בשר קודש. עמו בדרך ונפסל ביאתו, שמתיצת קדשים קליים תוחמת ירושלים (פסחים מט:). אם עבר צופים. שם כפר שיטל לראות בית המקדש משם (שם) ומשם והלאה אינו יכול לראותו (שם פא:). שורפו במקומו. לא הטריחוהו לאחר ולשורפו בירושלים ואולי וכבר נתרחק הרבה, ואע"פ דקי"ל בפרק כל שעה (שם כד.) דבמקום אכילת קדשים שם שריפתן מצוקדש בלא הגרף (שם פא:). ואם לאו חזרו ושורפו. כלומר נקדש הגרף דבמקום אכילתו שריפתו (שם מט:). מרחלפת השיטה. התנא שסידרן טעה בלחתם מהן והחליף שיטתו (פסחים נה:). ואכילה בכזית. משמע (יומא פא:). חזרתו כטומאתו. ומדרבנן היא ואשיטר טומאתו אוכלין לטמטה, וטומאת אוכלין בכביצה (פסחים שם: וכש"ר שם פה:). כאיסורו. של חמץ, וכשר קדש נמי משמשמל ביצא לאסור בכזית. מה איסורו בכזית. שיטור אוכלי אכילתו שהוא חייב עליו בכזית (שם פה:). יושב הכרובים. כמו שנאמר (שמות כה) ונועדתי לך שם (תהלים פ ב.).

רבינו חננאל

מתני' עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה. וקיימל"ן בהא כר' מאיר מדפסיק ר' יוחנן כוותיה דאמר ר' חייא אמר ר' יוחנן ולהתניא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן. ואלולי שהאוכל כזית דגן חייב לברך לא היה מוציא ידי חובתן, דקיימל"ן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים ידי חובתן. ונכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים וכו', פי', שם מקום שעומד שם וצופה בכל צד, שורפו במקום שנזכר. ואם לא עבר הצופים חוזר. עד כמה חוזרין ר"מ אומר כין חמץ בין בשר קדש בביצה. ר' יהודה אומר זה וזה בכזית וכו'. ואקשינן והא איפכא שמעינן להו דתנן עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד בביצה, מכלל דלר"מ כזית חשוב ולר' יהודה כביצה, ומשני ר'